

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2014 № 1279)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

№ 1, 2013

[Назад](#)[Головна](#)

УДК 351.013: 330.341.1

*Ж. Д. Анпілогова,
к. е. н., докторант Академії муніципального управління*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МОДЕРНІЗАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В ПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

*Zhanna. D. Anpilogova,
Ph.D., Ph.D. Academy of Municipal Management*

FOREIGN EXPERIENCE OF STATE REGULATION MODERNIZATION BY PROCESSES IN THE INDUSTRIAL COMPLEX

*Жанна. Д. Анпілогова,
к. э. н., докторант Академии муниципального управления*

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ МОДЕРНИЗАЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ В ПРОМЫШЛЕННОМ КОМПЛЕКСЕ

У статті наведено аналіз досвіду державного регулювання промислового комплексу у розвинених країнах, виявлені стратегічні пріоритети його державної підтримки, розглянуто основні важелі впливу, дія яких створює сприятливу кон'юнктуру для забезпечення стійкого промислового розвитку й формування ефективної державної промислової політики.

In article the analysis of experience of state regulation of an industrial complex in the developed countries is resulted, strategic priorities of the state support of an industrial complex are revealed, the basic levers of the influence which action creates a favorable conjuncture for maintenance of steady industrial development and formation of an effective state industrial policy are considered.

В статье приведен анализ опыта государственного регулирования промышленного комплекса в развитых странах, выявлены стратегические приоритеты государственной поддержки промышленного комплекса, рассмотрены основные рычаги влияния, действие которых создает благоприятную конъюнктуру для обеспечения устойчивого промышленного развития и формирования эффективной государственной промышленной политики.

Ключові слова: промисловий комплекс, державне регулювання, модернізація

Keywords: an industrial complex, state regulation, modernization.

Ключевые слова: промышленный комплекс, государственное регулирование, модернизация.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах обмеженості ресурсів і нестабільності світової економічної кон'юнктури перед державою постає необхідність вибору оптимальних цільових стратегічних орієнтирів. Питання підвищення конкурентоспроможності промислового комплексу України є надзвичайно актуальним як з погляду теорії, так і практики. Сааме промисловість є однією з провідних галузей економіки яка утворює фундамент науково-технічних і інноваційних трансформацій та соціального-економічного розвитку суспільства загалом. Однак, технологічна зношеність та відсталість наявного промислового потенціалу обмежує можливості реалізації успішної конкурентної стратегії та перспективи економічного зростання України. Перебіг кризових процесів, які відбувалися на протязі 2008-2009 рр. також додав аргументів на користь модернізації промислового потенціалу, яка є основою технологічного оновлення виробництва. Саме модернізація є основним етапом переходу української промисловості на інноваційний шлях розвитку. У зв'язку з цим з боку держави необхідне всебічне її стимулювання та обґрунтування пріоритетних напрямів державної промислової політики щодо її здійснення. Тобто проблема державного регулювання модернізаційними в промисловому комплексі є на сьогоднішній день надзвичайно актуальною і потребує негайного удосконалення.

Аналіз стану розробленості наукової проблеми. Ґрунтовне дослідження проблем державного регулювання розвитку промисловості здійснили у своїх працях вітчизняні вчені: С.О. Біла, О.Г. Мордвінов, В.М. Геєць, В.Г. Горник, Б.М. Данилишин, А.О. Дегтяр, О.С. Ігнатенко, М.Х. Корецький, О.М. Суходоля, та закордонні вчені: М. Альберт, І. Ансофф, Р. Нельсон, М. Портер, Р. Харрод та ін.

Мета дослідження. Мета статті – проаналізувати зарубіжний досвід державного регулювання модернізаційними процесами в промисловому комплексі, дослідити напрями державної підтримки промислового розвитку, запропонувати можливі заходи щодо підвищення ефективності державного регулювання модернізаційними процесами в промисловому комплексі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Модернізація промисловості нині є імперативом державної соціально-економічної стратегії розвитку, яка актуалізує проблеми визначення напрямів, форм і механізмів ефективного державного регулювання.

Модернізаційні процеси сьогодні висувають підвищені вимоги до держави, що здійснює їх регулювання як безпосередньо, ініціюючи нововведення й виступаючи учасником пов'язаних із цим відносин, так і опосередковано, стимулюючи інновації непрямыми методами й створюючи відповідний економічний механізм. Складність об'єкта й широта аспектів регулювання спричиняється необхідністю розробки державної інноваційної політики як комплексу цілей і методів впливу державних структур на економіку й суспільство в цілому, пов'язаних з ініціюванням і підвищенням економічної й соціальної ефективності інноваційних

процесів. Інноваційна політика держави припускає стимулювання конкуренції, інформатизацію суспільства, стандартизацію й сертифікацію продукції й послуг тощо.

Ця підтримка може здійснюватися прямими й непрямыми методами. До прямих методів відноситься фінансування НДДКР і інноваційних проектів з бюджетних коштів, захист прав учасників інноваційної діяльності (створення патентно-ліцензійної системи), формування державної інноваційної інфраструктури й ринку інновацій, підготовка кваліфікованих кадрів, а також моральна підтримка інноваційної діяльності.

Характерною рисою політики країн Євросоюзу у 1990-х рр. і на початку XXI в. є посилення уваги до удосконалення національних інноваційних систем і підвищення ролі людського й інтелектуального капіталу як головних джерел економічного й суспільного розвитку [4].

Така орієнтація базується на ряді концептуальних документів ЄС, які розроблені в останні роки і мають важливе практичне значення. Найбільш значимими серед них є доповідь Комісії ЄС “У напрямі до європейського дослідницького простору”, матеріали сесій Євросоюзу в Лісабоні й Барселоні, а також Шоста рамкова програма наукових досліджень ЄС. Вони послужили початком активних дій для поглиблення в регіоні інтеграції інноваційного циклу, особливо його початкової стадії - системи освіти й підготовки кадрів, і, в остаточному підсумку, по формуванню інноваційної системи в масштабах усього європейського регіону [9].

Бюджет поточної Шостої рамкової програми наукових досліджень ЄС у розмірі 17,5 млрд. євро, наприклад, призначений не лише для підтримки семи пріоритетних тематичних напрямів досліджень, але й для фінансування робіт зі створення системи професійної освіти, трансрегіонального співробітництва, проектування, ризикового фінансування, науково-дослідних послуг.

Реалізація концепції інноваційного розвитку базується на стійкому фінансовому забезпеченні ключових галузей національної економіки. Політика ЄС спрямована на концентрацію інвестицій в “економіку, що заснована на знаннях” [8]. Підсумком цієї діяльності стає підвищення частки технологій і продукції наукомістких, високотехнологічних галузей.

Загальною тенденцією в минулому десятилітті став триваючий прояв зрушення у структурі фінансування НДДКР від державних джерел до приватних. Це характерно в основному для країн ЄС. Лише в країнах Центральної й Східної Європи (Польща, Угорщина, Словенія) спостерігається протилежна тенденція, яку можна пояснити специфікою системних трансформацій.

Іншою тенденцією останнього десятиліття є те, що витрати приватного сектора на НДДКР як у європейському регіоні, так і в інших розвинених регіонах світу значною мірою “підпитуються” з ринку венчурного капіталу, який має тенденцію до розширення [6].

Національні держави і ЄС відіграють активну роль у процесі становлення інноваційного типу господарського розвитку регіону, у формуванні інноваційних систем національного й регіонального рівнів. Регулювання в цьому випадку орієнтується не на традиційне кон’юнктурне стимулювання попиту або пропозиції з метою стійкого розвитку, а на створення раціональної інноваційної системи. Явно простежуються ознаки дотримання рекомендацій, що випливають із положень сучасних версій теорії інституціоналізму й соціального ринкового господарства [6]. Державні й регіональні органи формують одночасно пропозиції і попиту на знання, підтримуючи освіту інноваційних систем (інститути й господарський “інноваційний” порядок) і інноваційний розвиток. При цьому одночасно надається підтримка основним компонентам такої системи, підсилюється їх взаємодія та взаємозбагачення. Вплив на окремі елементи є неефективним, адже створює лише “зайвий шум”.

За таких умов головним став підхід, що припускає стимулюючий вплив як на процеси формування інноваційної системи в цілому, так і на розвиток її окремих ключових інститутів.

У першому випадку використовують широкий спектр рамкових заходів загальноекономічної політики, покликаних сприяти підвищенню потенціалу саморозвитку системи за рахунок залучення інвестиційних ресурсів приватного сектора. У другому - мова йде про заходи, сфальцьованих на вирішенні окремих проблем інноваційного розвитку. До них, наприклад, можна віднести фінансові й податкові заходи, що розширюють можливості доступу дрібних і середніх підприємств до джерел ризикового фінансування. Основним призначенням цих інструментів є забезпечення ефективної взаємодії між різними сферами інноваційної діяльності.

Податкові пільги для інвестицій у сферу НДДКР розглядаються у якості “блага” для приватного сектора в короткостроковій перспективі. У довгостроковій перспективі податкові пільги можна розглядати у якості «блага», якщо вони сприяють підвищенню рівня її ресурсного забезпечення. Пільги вважаються не виправданими, коли вони не здійснюють стимулюючого впливу на залучення додаткових асигнувань у сферу НДДКР, а використовуються просто як інструмент субсидування науково-виробничої діяльності компанії. Таким чином, головним критерієм надання такої підтримки є суспільна корисність проведених заходів, їх внесок у формування інноваційної системи [7].

Найбільш серйозними труднощами європейського інноваційного розвитку, що вимагають втручання національних і регіональних органів влади, експертами ЄС визнано:

- недостатню привабливість регіону для здійснення науково - дослідницької й інноваційної діяльності міжнародними компаніями;
- порівняно низьку прогресивність галузевої структури економіки;
- відсутність істотних резервів європейської інноваційної системи у сфері освоєння нововведень [9].

Для усунення цих недоліків застосовують комплекс інструментів економічної політики, серед яких особливу увагу приділено формуванню сприятливих загальних макроекономічних умов, адекватній політиці у сфері конкурентоспроможності, норм і стандартів, підтримці підприємництва, охороні прав інтелектуальної власності, регулюванню ринку праці, підтримці державного сектора НДДКР.

У цей час конкурентна політика в інноваційній сфері ЄС виражається, насамперед, у здійсненні прямої підтримки НДДКР за такими напрямками: фундаментальні дослідження, промислові дослідження й доконкурентні прикладні розробки. Максимальна частка бюджетної підтримки в рамках цих цільових напрямків становить як правило 100, 50 і 25% відповідно [4].

У європейському регіоні в найближчій перспективі цілком імовірно помітне розповсюдження використання державних закупівель наукомісткої продукції й послуг, як важливих засобів конкурентної політики. Підставою цьому висновку служать нещодавні емпіричні дослідження, які свідчать, що даний інструмент досить ефективно сприяє технологічним зрушенням і підвищенню конкурентоспроможності інноваційного сектора економіки. Заохочення державних закупівель, яке супроводжується їхнім адекватним регулюванням, може викликати істотне підвищення попиту на інновації, формуючи, таким чином, “сприятливі очікування кон’юнктури” на початку формування нового техніко-економічного укладу. Наприклад, встановлення раціональних норм і технічних стандартів може істотно стимулювати освоєння нової продукції й знижувати пов’язані з ним ризики. Навпроти, на спадаючій хвилі, особливо у її фронтальній частині, дія застарілих правил нормування й стандартизації впливає на зародження чергової нової техніко-економічної системи, нової генерації продуктів і послуг. У ЄС загально визнано є висока дієвість розглянутої політики у сфері охорони навколишнього середовища, що приводить у багатьох випадках до появи радикальних нововведень. Прикладом цьому може служити, наприклад, широке розповсюдження в останні десятиліття енергозберігаючих і альтернативних видів енергії. Як оптимальний варіант політики ЄС у сфері норм і стандартів розглядається такий підхід, при якому досягнення цілей соціально-економічної політики здійснюється з використанням заходів, що сприяють конкуренції. При цьому зберігається головна тенденція до гармонізації норм і стандартів у масштабах ЄС і всього європейського регіону. У цілому ж пріоритетність надається реформуванню системи встановлення норм і стандартів як важливого інструменту забезпечення припливу інвестицій в інноваційну сферу.

Права на інтелектуальну власність є іншим важливим інструментом для модернізації промислового комплексу, надаючи монопольну можливість розпоряджатися результатами інтелектуальної діяльності протягом періоду, який необхідний для амортизації інвестицій у новаторські проекти. Незважаючи на те, що таке монопольне право може стримувати розповсюдження нововведень і знижувати ефективність розподілу ресурсів у господарській системі, все-таки вважається, що створені стимули до модернізації промисловості переважують негативний вплив.

Оскільки активізація інноваційної діяльності промислових підприємств є основним пріоритетним напрямом модернізації, то необхідно в Україні приділити агу подальшому розвитку НІС.

Так, важливу роль у побудові НІС країни Євросоюзу приділяють прогнозованому забезпеченню. Формуються адекватні інституціональні структури, розробляються нові й удосконалюються використовувані інструменти прогнозування. Нині успішні промислові підприємства зайняті оцінкою стану, перспектив і наслідків освоєння сучасних технологій та є важливими елементами інфраструктури європейської інноваційної економіки. Центральне місце серед них займає Інститут перспективних технологічних досліджень - один з восьми інститутів Об’єднаного дослідницького центру ЄС, і Європейська наукова й технологічна обсерваторія, яка входить до цього центру і являє собою мережу організацій, які спеціалізуються на оцінках наукового й технологічного розвитку. У цій мережі зайнято біля двадцяти однієї тисячі співробітників. З них, за оцінками, біля чотирьох тисяч експертів спеціалізуються на прогностичних дослідженнях в інноваційній сфері [10].

Ці дослідження, що активно здійснюються в ЄС, доповнено новим інструментом - стратегічним інформуванням (Strategic Intelligence), що поєднує всі традиційні напрями прогнозування: технічне й технологічне прогнозування (Technology Forecasting), оцінка розвитку технологій (Technology Assessment) і передбачення розвитку технологій (Technology Foresight). Експерти ЄС визначають Strategic Intelligence як комплекс заходів щодо пошуку, переробці, поширенню й

захисту інформації спеціального призначення. Останніх два напрями прогнозування (Technology Assessment і Technology Foresight) набули істотних змін. Якщо раніше їх застосовували в якості прогнозного методу, то нині являють собою дослідницький процес, за відправну точку якого приймається вивчення спільного розвитку інноваційних систем і інноваційних процесів. Результатом цього є отримання інформації про перспективи розвитку, яка необхідна при розробці сценаріїв можливого майбутнього розвитку, допомагає передбачати майбутні зміни та з врахуванням цього формувати напрями інноваційних та відповідно модернізаційних процесів і впливати на еволюцію інноваційних систем. Еволюція Technology Forecasting супроводжується переміщенням акцентів з підготовки безпосередньо прогнозів розвитку різних технологій на розробку й застосування безперервних методів моніторингу технологічних і соціально-економічних систем.

Отже, повернення держави убик інноваційної економіки викликав необхідність в удосконаленні існуючої національної інноваційної системи (НІС). Під національною інноваційною системою, синтезуючи судження провідних спеціалістів по даній проблематиці, будемо розуміти сукупність взаємозалежних господарюючих суб'єктів (підприємства, наукові установи, споживачі) і інститутів (правових, законодавчих, фінансових, соціальних), які взаємодіють у процесі виробництва, розповсюджують і використовують конкурентоспроможні знання і технології, які спрямовані на реалізацію стратегічних цілей стійкого розвитку економічної системи в межах національних границь і сприятливе підвищення конкурентоспроможності її суб'єктів (підприємств, регіонів, країни у цілому), у тому числі на міжнародному рівні.

Функціонування НІС пов'язане із взаємодією двох основних механізмів - централізованого управління і вільної ринкової конкуренції. Механізм централізованого управління й планування дозволяє оптимізувати використання величезних інтелектуальних ресурсів для реалізації великих модернізаційних проектів на основі інновацій. Але даний механізм, на жаль, у його надзвичайному вираженні гальмує розвиток малого й середнього підприємництва, недооцінюючи його роль у функціонуванні національної інноваційної системи. Механізм вільного ринку не в змозі сконцентрувати уваги на великих ключових проектах. Але в умовах високого ступеня невизначеності вибору пріоритетів і напрямів інноваційної діяльності даний механізм забезпечує численні джерела ініціативи, конкурентне середовище, активний перерозподіл трудових і матеріальних ресурсів у нові галузі, тим самим підвищуючи інноваційну сприйнятливість господарюючих суб'єктів. Виходячи із процесного й безперервного характеру інноваційної діяльності, названі механізми повинні взаємодіяти відповідно до закономірностей розвитку НІС. Абсолютизація функціонування одного із цих механізмів приведе до економічних і соціальних витрат інноваційного розвитку на всіх рівнях господарювання.

Формування й функціонування НІС характеризується певними закономірностями, перша з яких полягає в тому, що держава відіграє активну роль на початкових етапах її формування й функціонування, а по мірі становлення інноваційної економіки здійснюється перехід від прямого управління до непрямого, індикативного.

В Україні такий тип моделі інноваційного розвитку, який еволюціонує, породжує проблеми функціонування НІС, які характерні саме для еволюційного розвитку економіки. До них відносяться: перевага прямого адміністративного впливу на всіх рівнях управління, який не дає можливості регіонам повною мірою активізувати інноваційну діяльність; проблема концентрації уваги владних структур на залучення малого й середнього підприємництва до інноваційної діяльності, що не сприяє розвитку інноваційної сприйнятливості господарюючих суб'єктів у регіональному й галузевому розрізах.

Варто підкреслити те, що національні інноваційні системи, покликані адаптувати економіку до вимог постіндустріального етапу глобалізації економічних відносин на основі міжнародних фінансових механізмів, а також національних механізмів реалізації промислової, науково-технічної й інноваційної політики. Простежується цілком об'єктивна закономірність: країни, які не беруть участь у світових глобалізаційних процесах у сфері розвитку науки, техніки й технологій, тим самим послаблюють свою національну базу з усіма довгостроковими впливаючими наслідками.

Особливість переходу до інноваційного соціально - орієнтованого типу розвитку, полягає в тому, що Україна має одночасно вирішувати завдання доганяючого і випереджального розвитку. В умовах глобальної конкуренції й відкритої економіки неможливо надігнати розвинені країни світу за рівнем добробуту й ефективності, не забезпечуючи при цьому випереджального проривного розвитку в тих секторах вітчизняної економіки, які визначають її спеціалізацію у світовому господарстві й дозволяють у максимальному ступені реалізувати національні конкурентні переваги.

Внаслідок непослідовності у проведенні та низької ефективності державної науково-технічної та інноваційної політики спостерігається тенденція щодо подальшого відставання України у технологічному розвитку від розвинених країн світу. Зменшується кількість інноваційно активних підприємств, гальмується розвиток високотехнологічних галузей промисловості. Це призводить до зниження рівня конкурентоспроможності національної економіки.

Висновки та рекомендації. Таким чином, очікуваний модернізаційний перехід до інноваційного розвитку економіки України неможливий без значних інституціональних перетворень, розробки нової схеми державного регулювання й законодавчої бази НІС. Для цього, на наш погляд, необхідно:

- 1) сформулювати основні напрями промислової політики у цій сфері, включаючи розробку довгострокової програми;
- 2) визначити державні органи, відповідальні за реалізацію цієї програми;
- 3) здійснити ефективні дії по залученню приватного капіталу до участі в управлінні виконанням цієї програми;
- 4) підсилити законодавство у напрямі захисту інтелектуальної власності й проводити більш сувору боротьбу з піратством;
- 5) підвищити роль і матеріальне забезпечення НДДКР у сфері створення нових видів машин і обладнання, а також високих технологій у сфері ресурсозбереження, використання яких сприяють підвищенню показника фондовіддачі у сфері передових технологій;
- 6) сформувати необхідне правове поле для організації системи венчурного (як державного, так і приватного) інвестування в Україні;
- 7) забезпечити державними замовленнями найважливіші інноваційні галузі, з метою сприяння успішного їх виходу на конкурентний світовий ринок.

Література

1. Гальчинський А.С. Інноваційна стратегія українських реформ./ А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, А.К. Кінах, В.П. Семиноженко. - К.: Знання України, 2002. - 336 с.
2. Гаман М.В. Державне управління інноваціями: Україна та зарубіжний досвід / М.В. Гаман. - К.:Вікторія, 2004. - 231 с.
3. Горник В.Г. Інвестиційно-інноваційний розвиток промисловості:Монографія. / В.Г. Горник, Н.В. Дацій. - К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 200с.
4. Кузин Д. Промышленная политика развитых стран: цели, инструменты, оценки / Д. Кузин // Вопросы экономики. – 1993. – № 91. – С. 133-144
5. Новий курс: реформи в Україні. 2010-2015. Національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. — К.: НВЦ НБУВ, 2010. — 232 с.
6. Норт Даглас. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Даглас Норт ; пер. з англ. І. Дзюб. – К. : Основи, 2000. – 198 с.
7. Травин Д. Европейская модернизация / Д. Травин, О. Маргания. – М., 2004. – 98с.
8. Яковец Ю.В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций. Изд. 2-е, перераб., доп./ Ю.В. Яковец. – М.: Экономика, 2003. – С. 411
9. Arnold E., Impacts of the Swedish Competence Centres Programme 1995-2003 / Arnold E., Clark J., Bussillet S. / Swedish Agency for Innovation Systems, 2004.
10. www.sbir.gov
11. Schibany A. Aiming high - revisited. An updated assessment of the 3% - target. Joanneum Research / Schibany A. // Institute of Technology and Regional Policy. InTeReg Working Paper. – 2008 - № 50. Vienna. - P. 10.

Стаття надійшла до редакції 14.01.2013р.

ТОВ "ДКС Центр"